

GENTES I FUNDI AL VALLÈS EN ÈPOCA ROMANA: UN ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Oriol Olesti
Cèsar Carreras

Universitat Autònoma de Barcelona¹

1. INTRODUCCIÓ

Conèixer l'estudi de les formes de propietat de la terra en època romana és sempre una qüestió difícil, atesa la dificultat per identificar a través de la recerca arqueològica els espais agraris, la dimensió de les finques o fins i tot la seva distribució mateixa. És cert que l'estudi de les pautes d'ocupació territorial a partir de la prospecció superficial —i la seva major o menor densitat en determinats períodes— pot ser una bona primera aproximació, però també és cert que aquests estudis topen amb problemes greus derivats de la mateixa estructura de propietat de la terra en època romana, com la gestió de patrimonis fundiaris dispersos, l'absentisme dels propietaris, l'arrendament a colons, etc.

Conscients d'aquestes limitacions, ja fa algun temps iniciarem en el territori que podríem considerar propi de *Barcino* i de la seva àrea d'influència —que podria incloure les comarques del Barcelonès, del Vallès, del Baix Llobregat i del Maresme— un tipus d'aproximació metodològica diferent, que inicialment pretenia identificar els possibles *fundi* o *praedia* d'època altimperial, però que confiàvem que permetria anar més enllà i progressar en el difícil estudi de les formes de propietat. Hem desenvolupat diversos treballs que pretenen localitzar, a través de la toponímia, l'*instrumentum domesticum* (epigrafia d'objectes quotidians) i l'epigrafia monumental, els *fundi* o *praedia* de les principals famílies de *Barcino*, així

com identificar-ne les xarxes de distribució i producció (Carreras i Olesti, 2002; Berni *et al.*, 2005; Olesti i Carreras, 2013). Aquesta metodologia parteix en primer lloc de l'estudi del poblament antic, basant-se en les dades arqueològiques, les quals complementa amb l'estudi de la documentació altmedieval —en especial, la recopilació dels topònims derivats de *nomina* llatins amb terminacions *-anum* o *-ana*, formatives de noms de *praedia* o *fundi*— i, finalment, amb les dades de l'*instrumentum domesticum* i l'epigrafia monumental. Ja en publicacions anteriors hem presentat els elements emprats per a aquest tipus d'estudi i hem argumentat per què aquests noms de *fundi* romans s'han conservat com a mínim fins a època altmedieval, de manera que no volem estendre'ns en la qüestió. Simplement afegirem que som ben conscients de la problemàtica que rodeja l'estudi de la toponímia però que creiem que és una via de treball interessant, que mereix continuïtat en el temps. De fet, no som, ni molt menys, els primers a utilitzar aquesta metodologia. Ja fa força anys que aquest tipus de treball s'aplica en altres àrees, com Besiers (Clavel, 1970) o Itàlia, on els resultats pel que fa a la identificació d'aquest tipus de topònims són realment molt notables (Calzolari, 1997; Pellegrini, 1990).

Per al cas que ens ocupa, les comarques del Vallès Occidental i Oriental, aquesta metodologia ens ha permès identificar alguns dels *fundi* de famílies de la colònia de *Barcino*, testimoniats per l'epigrafia monumental i amfòrica. L'existència, com a mínim a partir d'època flàvia, d'*Egara* (Terrassa) i probablement d'*Aquae Calidae* (Caldes de Montbui) ens indica que en algun moment aquest territori es va segregar de *Barcino*, si és que mai hi va arribar a pertànyer. En tot cas, creiem

1. Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona. ORCID: 0000-0003-2184-5312. Projecte «Paisajes de la Hispania romana: de la diversidad a la complementariedad», HAR2013-41629-P.

que independentment de l'extensió de l'*ager* de la colònia, la influència i el domini que part de les seves elits degué exercir sobre aquest territori explicaria la presència de *fundi* d'aquestes *gentes* en aquesta àmplia regió.

En aquest nou treball incloem també un altre grup de *nomina* i *cognomina*, documentats igualment en la toponímia altmedieval i que, tot i que avui dia no tenen correspondència amb les dades epigràfiques —ni monumentals ni de la producció terrissera—, creiem que són indicatius de la possible presència de membres d'aquests llinatges en aquest territori. Potser futures troballes permetran contrastar-ne la presència efectiva al lloc.

Ateses les característiques particulars de cada zona, presentarem aquestes dades a partir de dos grans conjunts: per una banda, el Vallès Occidental, amb els centres productors i *fundi* organitzats especialment al voltant d'*Egara* i *Arraona*, i per una altra banda, el Vallès Oriental, centrat especialment a la zona de *Lauro*. En cadascuna d'aquestes zones presentarem primer les dades provinents dels estudis arqueològics i de l'anàlisi de les marques amfòriques, per posteriorment analitzar la petjada d'aquestes *gentes* en la toponímia altmedieval, indicativa de la presència dels seus *fundi* a la regió.

2. EL TERRITORI DEL VALLÈS OCCIDENTAL: VOLTANTS D'EGARA I ARRAONA

2.1. MARQUES I INSTRUMENTUM DOMESTICUM

L'interior de la *Laietània*, o sigui l'actual Vallès, és una zona productora de vins, i així ho evidencien gran part dels establiments rurals i vil·les que se situen en aquest territori darrere la serralada Litoral, on es documenten camps de *dolia*, *torcularia* i *lacus* de vi. Ara bé, no totes les zones presenten terrisseries d'àmfores destinades a comercialitzar el seu producte fora de la província. En el cas concret del territori proper al municipi d'*Egara* (Vallès Occidental), no s'ha trobat cap vil·la coneguda que tingui un forn terrisser per produir les àmfores destinades a transportar els seus productes, com ara l'Aiguacuit, Can Bosch de Basea o Can Jofresa, on hi ha forns i una producció d'uns envasos estranys. Sembla que s'hi

produïa vi per a un consum local o d'un territori relativament proper, o bé que el vi s'envasava en altres centres terrissers assentats a prop de cursos d'aigua com la riera de Rubí (per exemple, Can Tintorer) o el Ripoll (Can Feu o la Salut). Malgrat que no tenim cap indicatiu concret d'aquest procés d'aprovisionament d'envasos amfòrics, sí que sembla una hipòtesi força versemblant.

Un dels darrers indicis del fenomen dels establiments rurals d'*Egara* és la recent excavació de la vil·la de Can Colomer (vegeu el capítol 3), on s'ha localitzat un *signaculum* amb un *tria nomina* que segurament indica un propietari fundari. En el *signaculum* es llegeix CN RVBRI SEVERI (catàleg, núm. 115) i a la nansa presenta caràcters ibèrics (catàleg, núm. 115). Es tracta d'un *signaculum* de bronze (figura 74) que per la seva forma bilineal correspondria al típic instrument per segellar sacs de blat (Castellano *et al.*, 1999; Salido, 2011).

La *gens Rubria* és coneguda a *Hispania* (per exemple a *Valentia*), però fins ara no a Catalunya, on no tenim constància d'aquest gentilici en l'epigrafia local (Fabre *et al.*, 1984 i 1997). Es per això que el *nomen* RVBRI podria correspondre a un nom vinculat a algun dels topònims de la zona. Cal recordar que el riu Llobregat s'anomenava antigament *Rubricatum* (medieval *Lubricatum*) i que l'actual població de Rubí, propera a Can Colomer, podria conservar al seu topònim l'antic nom romà —una *Rubricata* és mencionada per Ptolemeu (*Geographia*, II, 6, 72) a la Laietània interior. L'existència d'un personatge anomenat

FIGURA 74. *Signaculum* de Can Colomer (CN RVBRI/SEVERI) (catàleg, núm. 115).

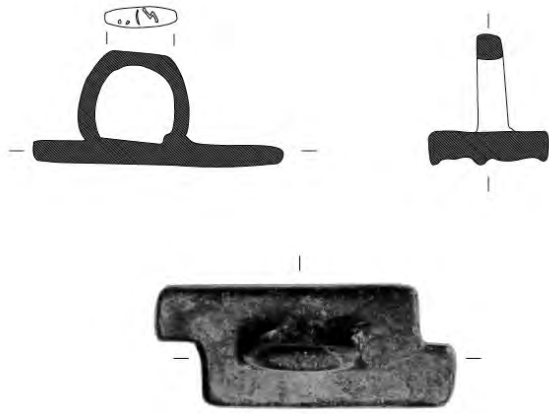

FIGURA 75. *Signaculum* de Can Colomer (revers dels caràcters ibèrics ..BAN). Font: ATICS SL.

Rubri i la utilització de l'escriptura ibèrica en el *signaculum* porten a pensar en un personatge d'origen indígena. Respecte al *cognomen* SEVERI, és un gentilici molt freqüent i fins i tot es troba en marques d'àmfora de la terrisseria propera de Can Feu (Berni i Carreras, 2013, núm. 51).

Pel que fa als caràcters ibèrics de la nansa del segell, sembla que identifiquen dues lletres que es poden llegir com a ..]BAN (catàleg, núm. 115). Resulta interessant la pervivència de l'escriptura

ibèrica en aquest moment ja més avançat de la presència romana al Vallès.

Malgrat que no apareixen marques procedents de la producció local de les terrisseries d'*Egara* (Terrassa) ni en *dolia*, ni en *tegulae*, ni en àmfores, sí que se'n troben en les terrisseries de les àrees contigües d'*Arraona* (Sabadell). Precisament, la terrisseria més propera és la de Can Feu (Sant Quirze del Vallès), no gaire lluny de la riera de Batzua. Entre les nombroses marques d'àmfora d'aquesta terrisseria s'ha trobat un gran nombre de marques SEVE(ri).

La marca abreujada sembla que identifica el *cognomen* *Severus*; ara bé, també podria ser un derivat, com *Severinus*. L'epigrafia monumental registra un gran nombre de personatges amb aquest *cognomen* a llocs tan propers com Artés (*Sempronia Severa*, IRC, I, 27), Santa Maria de Mataró (*Quinta Severa*, IRC, I, 98) o Badalona (*Severa*, IRC, I, 145). Pel que fa a la nombrosa epigrafia de la colònia de *Barcino*, hi ha fins a quatre personatges: *Marcus Herennius Severus* (IRC, IV, 52), *Calpurnia Severa* (IRC, IV, 56), *Coelia Severa* (IRC, IV, 79) i *Quinta Severa* (IRC, IV, 100). La figura de *Quinta Severa* (IRC, IV, 100) resulta especialment interessant perquè sembla coincidir amb el mateix personatge de

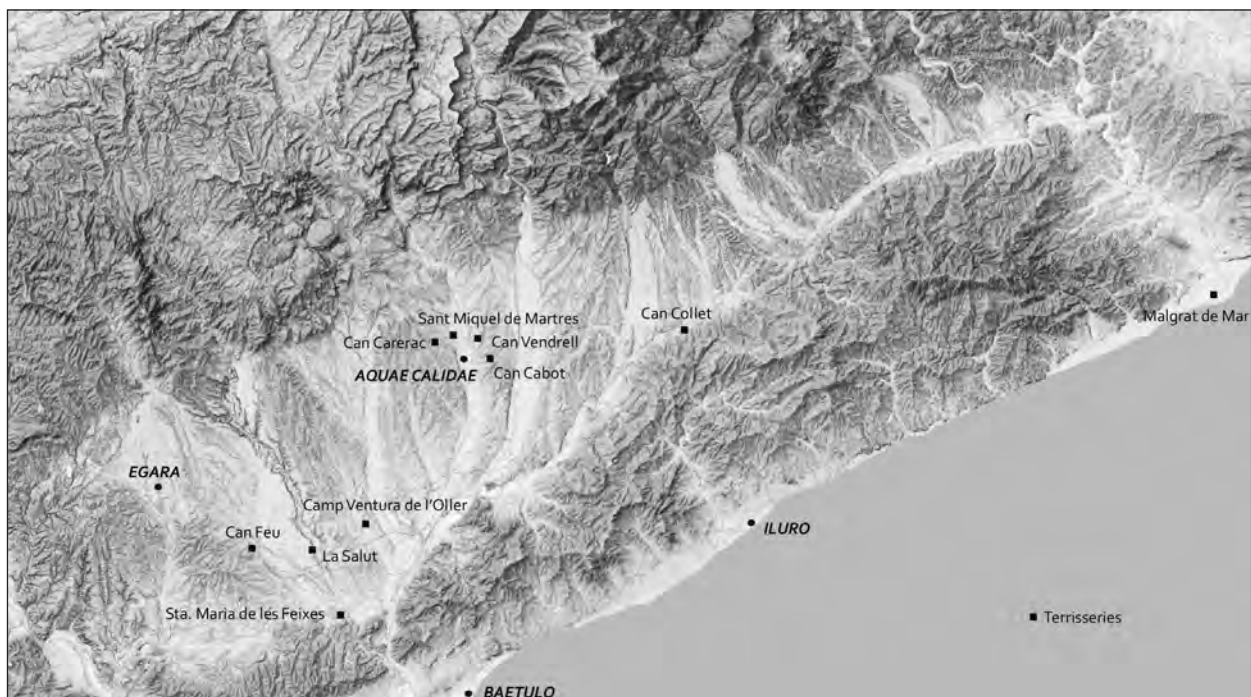

FIGURA 76. Distribució de les terrisseries d'àmfores del Vallès. Font: Elaboració pròpia.

Santa Maria de Mataró (IRC, I, 98), i a més apareix en una dedicació a *L. Licinius Secundus*, un altre personatge possiblement vinculat amb la producció de vi (Berni *et al.*, 2005).

Amb relació a la *gens Licinia*, la vil·la romana de Can Feu documenta un camp de *dolia*, on hi ha un *dolium* amb una marca *L.LIC(inius) CHRE(ssidus)* (Berni *et al.*, 2005; catàleg, núm. 104). Per ara es coneixen quatre marques en *dolia* que pertanyen a aquest personatge, *L. Licinius Chresimus*, un possible llibert de la *gens Licinia* que segurament gestionava les propietats de la família a la zona del Vallès Occidental. Dos dels segells de *dolia* es troben a Can Feu i Castellarnau, vil·les a poca distància entre si. Una altra de les marques es localitza a Santa Margarida de Montbui (Anoia) (Artigues i Rigo, 2002, p. 76, fig. 79) i la plaça del Rei (Beltrán de Heredia, 2001). Hi ha una inscripció a *Italica* (CIL, II, 0429) que registra un *Licinius Chresumus*, que podria correspondre al mateix *cognomen* i parentiu.

Hi ha un parell de segells en àmfores produïdes a Can Feu que semblen vincular-se a membres d'una altra família, la *gens Iulia* o *Iunia*. Són marques abreujades que poden indicar *tria nomina*, i per tant la lectura és discutible. Una seria la marca CILLID (catàleg, núm. 31), que es pot llegir com a *C(aius) I() L()* et *L(ucius) I() D()*. La lectura, com s'indicava, és molt complicada, i fins i tot pot haver-hi errors en la lectura de la marca. Potser es tracta de dos noms associats o bé d'una mala transcripció de C.IVL.LEPID. L'altra marca seria PID (catàleg, núm. 32), que es llegiria com a *P() I() D()*. Els únics segells semblants a aquesta marca són uns exemplars trobats en Pascual 1 a Port-la-Nautique (Bergé, 1990, p. 196 i 198) i llegits com a PIL o PII. Si es tractés de marques d'una altra *gens*, sembla que les terrisseries de Can Feu haurien estat sota la propietat de dues famílies importants de l'*Ager Barcinonensis*, els *Licini* i els *Iuli* o *Iuni*.

La resta de marques semblen desenvolupaments de *cognomina* que podrien fer al·lusió a personatges de caràcter servil, principalment lliberts o esclaus, que es vincularien a l'esfera de la producció de la terrisseria. Alguns d'aquests perfils podrien ser *vilici*, o sigui *institores* o representants dels seus propietaris (Carlsen, 1995). Aquests noms difícilment tindrien reflex en la toponímia local, tret que arribessin a càrrecs més elevats.

Entre les marques de possibles personatges de condició servil es pot incloure ACVT() (catàleg, núm. 5), que està combinada amb la marca CE (catàleg, núm. 15), una de les més comunes de la terrisseria en època d'August. Es desconeix si cadascuna de les marques té una funció diferenciada. Pel que fa a paral·lels, hi ha una marca a Bessay (País del Loira, França) la lectura de la qual hi coincideix (Callender, 1965, p. 24), si bé no s'indica ni tipologia ni origen de l'àmfora. La marca CE() és una de les marques més comunes produïdes a Can Feu, fins ara amb un total de 23 exemplars d'una pasta de color clar que coincideix amb la primera fase de producció de la terrisseria (10 aC - 15 dC), amb una única excepció de pasta vermella. Pel que fa a la lectura del nom hi ha diferents possibilitats, entre les quals destaquen *Celer* (IRC, I, 88; IRB, 64) a Can Modolell i *Cecilianus* en una inscripció a Egara (IRC, I, 78). També es troba un exemplar de CE a la Salut, però segurament prové de Can Feu. En una de les marques de Can Feu s'associa a la marca ACVT (catàleg, núm. 5). Una altra combinació es documenta a La Chrétienne amb la marca PRI, que sabem que es produeix a Can Collet (Pascual, 1977, p. 28) i a Sant Vicenç dels Horts (Berni i Carreras, 2013, núm. 97).

Una altra marca és CAT(*ulus*) (catàleg, núm. 14), una marca escassament difosa i que a hores d'ara només coneixem pels exemplars de Can Feu sobre àmfores Pascual 1 de pasta ceràmica clara. Sobre la lectura, la marca s'ha interpretat com l'arrel d'un nom servil Cat(*ullus*), si bé hi ha d'altres possibilitats, com *Cationis*, *Catonius*, etc. S'ha trobat una inscripció a Artés (IRC, I, 26) amb un personatge anomenat *Porciae Catullae*. Altres exemples a Catalunya es troben al municipi d'Aeso (Isona) (IRC, II, 030, 041, 046) (Fabre *et al.*, 1985).

També podria ser un nom servil la marca HE() (catàleg, núm. 27) que té diverses opcions, com *Hermippus* (IRC, I, 30), *Heuresis* (IRC, I, 28), *Hedistus* (IRC, IV, 113), *Hellenicus* (IRC, IV, 186), *Hermes* (IRC, IV, 66), *Hermetianus* (IRC, IV, 129), *Hestricata* (IRC, IV, 224), *Heraclida* (IRC, V, 14) o HELE (IRC, V, 108) en una marca de Can Tintorer en Dressel 2-4 (Berni i Carreras, 2013, p. 64). Finalment, la darrera marca que s'interpreta com a servil és PIND(*arus*) (catàleg, núm. 42), només coneguda a hores d'ara a Can Feu, en les dues versions de pasta ceràmica, clara i vermellosa. Hi ha un grafit sobre una TSI a Ma-

taró amb el nom PINDARO (AE, 2002, 0869; IRC, V, 010, pl. 43 (TSI - forma *conspectus* 18 = Goudineau 25 o 26) - datació 30 aC - 30 dC).

L'altra gran vil·la propera d'Arraona és la de la Salut (Sabadell), al costat del riu Ripoll, excavada tan sols parcialment i que, per tant, encara pot proporcionar novetats en el futur. Una de les marques reconegudes en aquesta vil·la és MCOS (catàleg, núm. 19), interpretada com un *duo nomina*, si bé la darrera lletra podria ser interpretada com una R. Es troba en la vora d'una Dressel 1B publicada ja per Casas (1987). Si fos MCOR, el *nomen* podria ser *Cornelius*, que és ben present al Vallès (IRC, I, 37) i també a la ciutat de *Barcino* (IRC, IV, 58, 59, 60, 79, 126, 137, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 221, 232), i seria la lectura d'acord amb l'epigrafia monumental.

Una altra de les marques en àmfora de la Salut és AMANDI (catàleg, núm. 6). Si bé inicialment s'havia proposat que era una producció del pla de Barcelona (Carreras, 2009a, núm. 4), a causa de la troballa de dos exemplars a Barcelona —a les excavacions de l'Arxiu Administratiu (AXA 341-CS-65) i Argenteria - Víctor Balaguer (MHCB 2004-866-1)—, es tracta d'una producció local de la Salut. Martínez Ferreras (2014, p. 106) va fer anàlisi de DRX de la marca, que agrupava a una primera producció d'àmfores Dressel 1 de la Citerior de la Salut i la marca H (SAL-1).

La lectura sembla indicar un nom servil, AMANDI, que no es troba al Vallès però sí a El Calonge (Oducia) (AE, 1988, 0742), Vigo (AE, 1969/70, 0260), Camino Viejo de Almodóvar (AE, 1962, 0047), Mahora (AE, 1990, 0615), Jérica (Xèrica) (CIL 02 (2. Aufl.) 14, 00252), Andújar (CIL 02, 02123), Còrdova (CIL 02 (2. Aufl.) 07, 00540) o Mèrida (AE, 2003, 0881). És interessant destacar que a *Barcino* existeix un llibert *Iulius Amianthus* (IRC, IV, 179), amb un *cognomen* similar i molt rar a la Península, que potser podria tenir alguna vinculació amb el personatge de la Salut.

2.2. FUNDI DOCUMENTATS EN LA TOPONÍMIA

Si passem ja a la possible ubicació d'algunes d'aquestes *gentes* a partir de l'estudi dels noms de *praedia* conservats a la documentació altmedieval, cal que comencem per alguns casos en què la vinculació del topònim amb famílies efectiva-ment presents a *Barcino* o a la regió ha estat con-

trastada.² Començarem pels exemples més propers a l'àrea d'Egara per després passar a la zona d'Arraona (Sabadell).

El primer exemple és *Domezar*, ubicat en el límit entre el Vallès i el Baix Llobregat. *Domezar* seria indicatiu d'un *fundus Domitianus*, una de les *gens* més importants de la colònia, amb onze mencions epigràfiques. Un estudi documental recent (Mauri, 2006) ha localitzat una «Terra comitale que vocant villa Domezar» (1055) a prop del riu Llobregat. El topònim està originat en una *villa Domitiana*, que fonèticament evoluciona en *Dometiana*, *Domeziana*, *Domezà-Domezar*. Existeixen paral·lels del topònim, com *Dometiano* (Itàlia, Calzolari) o *Domezain* (Pirineu atlàntic). A Sant Genís de Casanoves (Rubí), una zona no gaire allunyada del Llobregat i possible ubicació del *fundus*, va aparèixer una inscripció rural que menciona «DOMITIUS MACRI F. MA(TERNUS?)» i que podria correspondre perfectament al solar de la finca dels *Domitii* o *villa Domezar* (IRC, I, 54).

La *gens* està ben documentada a *Barcino*: IRC, IV, 157 (segona meitat del segle I dC) menciona «L. DOMITIUS L. L(*ibertus*) CORINTHUS», així com l'esposa, «DOMITIA PRIMULA», i els seus fills i lliberts, «DOMITIUS PRIMULUS», «FLORENTINUS», «PYRAMUS», «PHOEBUS» i «PICENTINUS». És interessant que al Baix Llobregat, al forn de Sant Vicenç dels Horts, hagin aparegut, entre d'altres, les marques PRIMUL, PYR i PH (Berni i Carreras, 2013, núm. 53 i núm. 97, 93). De totes maneres, com veurem, les marques d'àmfora proporcionen vinculacions d'aquesta *gens* referint-se a una altra propietat a l'entorn d'*Aquae Calidae* (Caldes de Montbui) a partir dels segells CORIN (catàleg, núm. 16) i LDC (catàleg, núm. 20). Aquesta atribució es pot vincular a la inscripció de *Lucius Domitius Maternus* (IRC, IV, 69), que diu que és un *acucensi*, o sigui originari d'un lloc d'aigües termals (segurament *Aquae Calidae*, on per tant podria haver-hi una altra finca d'aquesta *gens*).

A més, *Maternus* és també un *cognomen* ben documentat a les àmfores del Baix Llobregat, amb més de 17 marques MAT al taller de Can Pedrerol (Castellbisbal) datades vers el 50 dC

2. El buidatge de la documentació altmedieval s'ha fet a partir del *Corpus Documentale Latinum Cataloniae* i la seva eina de recerca digital (CODOLCAT, <http://gmlc.imf.csic.es/codolcat/reg.php>). Els documents seran citats seguint les referències d'aquest corpus.

(Berni i Carreras, 2013, núm. 76), combinades amb altres marques com M(), PRIMVL() o ALB() (Berni i Carreras, 2013, núm. 8, 73, 99).³ Això sembla indicar que possiblement el *fundus Domitiano* es trobava a la conca del Llobregat, a prop de Rubí (Sant Genís de Casanoves), però la sortida lògica i natural de les seves produccions era pel riu Llobregat.

Un altre cas seria el de *Silvaniano*, Silvanità, topònim altmedieval identificat a prop d'Egara, si bé en tenim un altre d'igual documentat al barri barceloní d'Horta, no gaire allunyat de la vil·la romana de Can Cortada. En el cas del Vallès, el tenim testimoni al cartulari de Sant Pere d'Egara («terminio de kastrum Terracia in Silvaniano», 1, 958), on es mencionen tant unes *parietes antiquas* com un *palatio fracto* molt indicatiu de restes antigues (Puig, 1995-1996). El lloc ha de correspondre també a la *Selvana* documentada en el 1040 a prop d'Egara, actual Salvanyà (Sant Llorenç Savall, *Onom. Cat.*, VII, 66). Coromines el considera un derivat del nom personal *Silvanus*, de fet un *cognomen* força estès i sovint present entre els lliberts. Un paral·lel a Besiers (*Salvagnac-Salvanhac*) podria haver-se originat també en un *fundus Silvanianum* (Clavel, 1970, p. 400). La presència del *cognomen Silvanus* no és infreqüent a *Barcino*. Es coneixen directament tres personatges amb aquest *cognomen*. En primer lloc, *Valeria Silvana* (IRC, IV, 135), una dama que rep un homenatge de *Caius Iulius Hispanus*, amb l'acord de les autoritats locals, en el qual no consta cap càrrec oficial.⁴ Segons Fabre *et al.* (1997, p. 221), aquest tipus d'homenatge els porta a pensar en una dama pertanyent a una *gens* honorable. En segon lloc, *C. Iulius Silvanus* (IRC, IV, 66), edil de *Barcino*, que ja Fabre *et al.* (1997, p. 221) posen en relació amb el personatge anterior. El document mostra l'homenatge que li dedica el seu pare, *Caius Publicius Melissus, sevir augustal* (IRC, IV, 11, 109) i llibert municipal, quan accedeix al càrrec d'edil de *Barcino* amb només 18 anys, cosa que reflecteix una ràpida

promoció social d'un pare esclau públic a un fill edil de la colònia. El *nomen Iulius* del personatge sembla procedir del veritable patró del pare, la colònia *Iulia Barcino* (Fabre *et al.*, 1997, p. 143). En tercer lloc, tenim un *Numisius Silvanus* documentat a IRC, IV, 144, que podria indicar els contactes entre aquest grup i la *gens* dels *Numisii*, ja mencionada. Finalment, a la ciutat veïna de *Baetulo* es coneix tant el patró de la ciutat, el cònsol de l'any 106 *Quintus Licinius Silvanus Granianus* (IRC, I, 139), com el seu fill *Quintus Licinius Silvanus Granianus Quadronius Proculus*, tribú de la sisena legió (IRC, I, 138).⁵

Un cas similar podria ser el del topònim *Vilamilans*. Actualment correspon a la parròquia de Sant Feliu de Vilamilans (Sant Quirze del Vallès), i a la documentació medieval apareix com a *villa Milanos* o *villa qui dicunt Milanos* (CSC, I, 270; 2, 486), molt a prop de la riera de Rubí (*rivo Ruvio*). L'etimologia, ja indicada per Coromines, prové d'un *Aemilianus* que per afèresi ha perdut la vocal inicial, cosa que no seria estranya, ja que es tracta d'una *a* i d'un topònim. Aquesta *villa Aemiliana* seria indicativa d'una *gens* ben present a *Barcino*, amb més de 15 inscripcions (IRC, IV, 51, 52, 58, 141, etc.), entre elles les d'alguns lliberts, com *Aulus Aemilius Alexander* (IRC, IV, 129). Quant a estampilles amfòriques, coneixem la marca AEMV (Berni i Carreras, 2013, núm. 7) provinent de Sant Vicenç dels Horts, és a dir, curs avall de la riera de Rubí i del Llobregat. Això podria indicar, com veiem en altres casos, que els excedents procedents d'aquesta finca es transportaven riu avall, fins a arribar al punt d'envasament, on trobaríem o bé personatges dependents de la mateixa *gens* o bé d'altres, encarregats de fabricar els seus envasos.

Un altre cas seria el de *Martianus*, *Marciano*, documentat en dos punts diferenciats i que creiem que podem vincular a la *gens Marcia*, una *gens* que, de fet, ja en època romana podia aparèixer esmentada com a *Martia*. Sembla que es tracta de

3. És possible, com succeeix en altres casos, que aquests personatges apareguin en les marques amfòriques en la seva condició d'esclaus, mentre que la seva presència en l'epigrafi monumental sigui ja sota la condició de lliberts, alguns anys més tard.

4. Aquest podria ser un exemple, similar als documentats a Besiers, d'un *cognomen* que dona lloc a un nom de finca perquè el *nomen*, en aquest cas *Valerius*, ja ha donat nom a un altre *fundus* (Vallirana-Valeriana).

5. No podem entrar ara en l'estudi d'aquests personatges, però seguint novament els editors, és interessant destacar el *cognomen Quadronius* del fill del cònsol, que coincideix amb l'*L. Minicius Natalis Quadronius Verus Iunior*, fill també del cònsol del 106, i que sembla indicar una estreta relació entre les dues famílies, potser deguda a aliances matrimonials (Fabre *et al.*, 1997, p. 95). Potser el *cognomen Silvanus* indica una relació anterior d'aquest tipus entre aquesta família senatorial dels *Licinii*, amb interessos a *Baetulo*, i algun dels *Silvani* documentats a *Barcino*.

dos punts diferents, possiblement corresponents a dues finques de membres de la mateixa *gens*. Així, Puig Ustrell (Dipl. Sant Llorenç del Munt, 79, any 993) menciona «Barchinona in terminio Terracia in locum que dicunt ad ipso Marciano». També a CSC (1, 83, any 965) apareix «ipso termine de Marciano». Aquest lloc sembla diferent de la *villa Martianus* que es menciona a prop de Parets del Vallès, a l'acta de consagració de la seva església (BC 2-VIII-2, any 904). La *gens Marcia* és una família molt antiga, amb personatges notables especialment en època republicana, i la tenim documentada a *Barcino* en el llibert Q. *Marcus Modestus* (IRC, IV, 207) i en la lliberta *Marcia Urania* (IRC, IV, 78). A *Iluro* també coneixem el cavaller L. *Marcus Optatus* (IRC, I, 101) i el ciutadà *Caius Marcus Seneca* (IRC, I, 221 supl.). El més interessant, però, és que aquesta *gens* té presència epigràfica al Vallès, amb la dedicatòria a una divinitat local, *Deus Herotoragus*, de *Marcia Pietas* (IRC, I, 48), a la zona de Rellinars, cosa que podria coincidir prou bé amb la localització a prop de Terrassa, com indica el primer document.

A la zona propera a Terrassa tenim un nou topònim medieval, *Savinnana*, o *Salvignana*, que sembla originat en una *villa Sabiniana* antiga.⁶ El lloc està ubicat a la documentació medieval per topònims propers (*Terracia*, *Kastelar*, *Gallifa*, *Lacera* (Sant Llorenç Savall)), fet que marca una ubicació septentrional, ja a les primeres ales de la serra Prelitoral. Aquí s'esmenta una terra ubicada «in comitatum Barchinonense infra termine de Laceira in locum que uocant Sauinnana» (Puig Ustrell, 87, any 997). Tenim a *Barcino* un personatge que porta el *cognomen Sabina* (IRC, IV, 226).⁷ És interessant destacar que aquesta *Vassia Sabina* forma part d'una molt probable família colonial, ja no només per l'excepcionalitat del seu gentilici (propi de la zona d'Etrúria-Úmbria) o pel *cognomen* d'origen, sinó també pel dedicant, *Cn. Ratu-medius Vati*, i la cronologia augustal de la peça

(Fabre *et al.*, 1997, p. 306). De tota manera no podem anar més lluny en la relació amb una finca força distant i un *cognomen* relativament freqüent.

Un nou topònim és el de *Meranos*, un riu que actualment ha donat lloc al Pla de Merà, al barri de Poblenou, a l'est de Terrassa, i que desemboca a la riera de Rubí. Aquest riu apareix a la documentació altmedieval (Arxiu Condal, 5, any 880: «sicut aquas vergunt contra ipsas ecclesias et venit in rio Meranos et infundit in Lubrigado»). A l'indret hi ha un jaciment i necròpolis d'època romana (Can Cardús - Pla de Merà). L'origen del topònim podria estar en un *fundus Marianus*; és a dir, de la *gens Maria*, amb una evolució fonètica (*Marianus*-*Merianus*-*Meranus*) que podria ser versemblant. La *gens Maria* està documentada a *Barcino*: coneixem el *duovir C. Marius Aemilianus*, IRC, IV, 43, la probable lliberta *Maria Telete* (IRC, IV, 139) o la petita *Maria Secunda* (IRC, IV, 190).

També a prop de Terrassa hi ha l'actual finca de Can Bogunyà: «in comitatum Barquinona infra termine Terracia in locum uocitatum in Buguniano uel in Linares» (Puig Ustrell, 155, any 1015). Aquest *Buguniano* deu procedir del *nomen Voconius*, i el tenim documentat en altres àrees de Catalunya. Així, a la Selva coneixem pels vasos de Vicarello la ubicació d'unes *Aquis Viconis* (Caldes de Malavella), i a Cornellà de Terri (Gironès) tenim *Bocguniano* (l'actual Bogunyà). La *gens Voconia* és ben coneguda a *Citerior*, on destaca l'amic de Plini el Jove *Voconius Romanus* (*Epistolae*, I, 5), sembla que vinculat a l'àrea de Sagunt. No tenim indicis epigràfics de la presència d'aquesta *gens*, però, a l'àrea de *Barcino*.

Un cas més ben contrastat és el de la *gens Porcia*, a la qual ja dedicarem un estudi monogràfic (Carreras i Olesti, 2002). Es tracta d'una família notable de la colònia (nou mencions, entre elles una de cronologia augustal, IRC, IV, 173), coneguda també a través de l'epigrafia amfòrica laietana (marca M.PORCI(us)) (Comas, 1997, núm. 32 i seg.), i que havia estat objecte d'un llarg debat entre els investigadors (Pena, 1999; Étienne-Mayet, 2004). La major part d'estampilles, de cronologia augustal, s'havien detectat a la ciutat de *Baetulo*, encara que en aquesta ciutat no es coneixen membres de la *gens* en l'epigrafia local. L'estudi territorial permet identificar-hi un *territorio i loco Porciano* des de l'any 978, amb més de

6. *Salvignana* apareix al CODOLCAT només una vegada (Puig Ustrell, 24, any 961), mentre que *Savinniana* apareix vuit vegades, cosa que fa pensar que la primera referència és un error del copista. *Savignac* està documentat al territori de Besiers, originat en un medieval *Saviniaco*, i sembla correspondre al *fundus* d'un personatge documentat epigràficament a la colònia, M. *Licinius Sabinus* (CIL, XII, 4223).

7. També estan documentats *Salviana* (IRC, IV, 203, germana d'un M. *Porcius Privatus*) i *Salviano* (IRC, IV, 177, un esclau).

deu mencions entre els segles x i xi (CSC, 128, 220, 237, 288, etc.) i ubicat a tocar del riu Besòs, a Reixac, actuals Montcada i Reixac i Cerdanyola del Vallès.

L'etimologia del topònim no presenta cap problema, perquè procedeix d'un derivat acabat en *-anum*, del nom personal llatí *Porcianum* segons Coromines (*Onom. Cat.*, VI), o segons nosaltres millor *Porcius*. Una de les mencions precisa «in locum Kanalilias [...] in locum que vocant Calciada et Porciano», la qual cosa permet relacionar el lloc amb el pas d'una via antiga i amb l'actual vil·la romana de Canaletes —vil·la on els materials més antics coneguts són d'època augustal, i a prop de la qual es va localitzar un mil·liari tardoromà (IRC, I, 179). La ubicació de la finca a prop del Besòs explicaria la difusió de les seves produccions amfòriques riu avall, a través del port de *Baetulo*, encara que la ubicació del *fundus* a la riba dreta, i en el pas de la via romana que es dirigeix a *Barcino*, explica perfectament la seva vinculació a la colònia, com ho demostra la seva notable presència en el *corpus* epigràfic de la ciutat —on, a més, quatre dels cinc personatges amb *praenomen* ostenten el de *M(arcus)*. En resum, creiem que es tracta del *fundus* original de la *gens Porcia*, família ja present a *Barcino* en el període augusteu, els rendiments del qual van permetre l'auge d'aquesta família local en el negoci vitivinícola del segle i dc i la seva consolidació posterior.

Hi ha però un possible segon *fundus* al Vallès que es pot vincular amb aquesta *gens*. Està documentat un Porçà a prop de Terrassa (Cartulari de Sant Llorenç de Munt, 300, any 1040, «in terminio de Iuncheres sive in termino Terracie in locum quem dicunt Sobarbar sive in Porzanos»). Sembla lògic que l'origen d'aquest *Porzanos* és en un *Porciano-Porzano*, i tot i que avui en dia el topònim s'ha perdut, segurament testimonia l'existència d'una nova finca d'aquest grup. Cal destacar aquí l'existència d'una inscripció funerària a Ca n'Oriol (Rubí), a uns quatre quilòmetres d'Egara, dedicada a *L. Porcius Nepos* de part de la seva mare, *Porcia Serana* (IRC, I, 58), que podria confirmar l'existència d'aquesta propietat.

Un altre cas és *Albiniana*, a prop de la zona de Ripollet-Reixac, és a dir no gaire lluny de *Porciano*. Un document del 1001 (CSC, II, 354) esmenta «ipsas terras in comitatu Barch., in Vallense, in terminio de Albiniana vel in confinio de Pasturano, in loco vocitato Rexago». D'altres esmenten

també el *Palatio Auzid*, a prop de Ripollet, i una heretat al costat del riu Besòs. La toponímia encara conserva un Pla d'Albinyana a Montcada, a prop de la Llagosta. L'etimologia del topònim sembla ben clara, originada en un *cognomen Albinus* i una probable *villa Albiniana*. A Besiers el topònim *Albagnan-Albaniano* està ben documentat, provinent del gentilici *Albanus*, igual com a Veleia, on un *Albignano* recull la finca d'un personatge d'aquesta *gens* (CIL, XI, 1422). En el nostre cas provindria del *nomen Albinus*, que amb el sufix de propietat donaria *Albiniano*, si bé no es podria descartar un origen en el *cognomen Albinus*, força freqüent.⁸ L'únic document epigràfic que podríem relacionar amb aquest *fundus* són les marques ALBA i ALB (Berní i Carreras, 2013, núm. 8) procedents del Baix Llobregat (Sant Vicenç dels Horts), si bé cal reconèixer que la sortida natural dels productes d'*Albiniana* devia ser el riu Besòs i no pas el Llobregat.

Un altre cas seria el topònim d'*Octavià*, a l'actual Sant Cugat, tradicionalment identificat amb el lloc on es va erigir el monestir altmedieval (Artigues *et al.*, 1997, p. 112; Artigues *et al.*, 2005). El lloc apareix en documents des de l'últim quart del segle ix (*Octavianensis*, CSC, 245, 990), i a partir del 1120 es menciona també com a *castrum Octavianum* (Artigues *et al.*, 1997, p. 104; Artigues *et al.*, 2005). L'arqueologia ha detectat a l'actual monestir de Sant Cugat l'existència d'un assentament altimperial poc definit, i l'erecció a principis del segle iv d'una impressionant fortificació rectangular d'uns 40 m × 40 m. Coromines (1989-1997) dona una etimologia derivada del gentilici llatí *Octavius* (*Onomasticon Cataloniae*, VI, 10), i d'una propietat d'aquesta *gens*. Un paral·lel proper el localitzem a Besiers (*Octavian*). La presència a *Barcino* d'aquesta *gens* és escassa però efectiva, si bé com a *cognomen*. Així, ja de princi-

8. Molt més forçada seria una etimologia basada en el *nomen Helvius*, que no seria impossible. És interessant destacar el cas d'IRC, IV, 211, que indica com les restes del malaguanyat jove difunt *Sulpicius Ursianus* foren dipositades a l'*Helvianum* (*Cuifijus relic(uiae) in Helviano posite sunt*). Com destaquen els editors (Fabre *et al.*, 2002, p. 291), aquest *Helviano* podria documentar l'existència d'una finca o jardí de la família *Helvii*, documentada a *Barcino*, amb la qual cosa tindríem un nou *fundus* en el territori de la ciutat. No obstant, consideren més probable que la referència a les relíquies faci pensar més aviat en un cenotafi, de manera que la ubicació d'aquest *praedium* hauria de trobar-se fora de la ciutat. Una evolució *Helvià-Albià* no seria impossible, i potser d'aquí ve *Albiniana*, si bé és difícil demostrar-ho.

pis del segle III es coneix *Q. Calpurnius Oc(e)ta-vius* i la seva *contubernal Crescentina* (IRC, IV, 149). Una mica anterior, de finals del segle II, tenim *Porcia Octavia*, mare del jove *Sulpici Ursiano* (IRC, IV, 211). De tota manera, en aquest cas pensem que el topònim podria ser degut a un fenomen més tardà (Olesti, 2009 i 2013).

Seguiríem així amb l'exemple de *Valrano*, ubicat a la zona de Castellar del Vallès, potser a prop del Santuari de la Salut, a Sabadell. La documentació dels segles X i XI el menciona com a *Sant Felix de Valrano* (CSC, II, 595, «infra termine de Castellar»), i Coromines (1989-1997) no dubta a relacionar-lo amb un probable *fundus Valeriano*, de la gens *Valeria*, que tenim molt ben documentada a *Barcino* i a Vallirana, al Baix Llobregat. Trobem de nou exemples d'aquest topònim a Besiers (Valras-Valriano; Clavel, 1970, p. 406), amb personatges de la gens a la ciutat (CIL, IX, 799), i a l'Emília, on s'ha documentat tant el topònim *Valeriana* com *Valeriano* (Calzolari, 1997, p. 145). Un *signaculum* de bronze localitzat al jaciment de Cal Ros de les Cabres (Maresme), dels segles I-II dC, on es menciona un «P(ubli) VALERI EURYALI» (IRC, I, 211 supl.), posa aquesta gens de nou en relació amb el món de la producció amfòrica.

Aquesta gens, a més, torna a ser una de les famílies més importants de la colònia (26 mencions). Com destaquen Granados i Rodà, es tracta d'una família documentada a la ciutat des d'època augustal, és a dir fundacional, i amb personatges com *Valerius Faventinus*, que porta com a *cognomen* precisament l'epítet més antic i distintiu de la colònia de *Barcino* (Granados i Rodà, 1993, p. 13). Aquests autors han destacat també com bona part dels *Valerii* de *Barcino* apareixen relacionats amb personatges amb clars *nomina* d'origen itàlic, i que es poden vincular a un contingent d'itàlics que va poder formar part de la *deductio* colonial (Granados i Rodà, 1993, p. 13).

Hi ha un seguit de topònims presents en la documentació altmedieval del Vallès que són indicatius de *fundi* d'època romana, però que no tenen cap contrastació epigràfica, ni propera ni a l'àrea d'influència de la colònia de *Barcino*. El primer cas és el de *Campaniano*, fossilitzat a la parròquia de Santa Maria de Campanyà (Sant Cugat), just a tocar del jaciment de Can Cabassa. El document CSC, I, 269, de l'any 991, menciona una *pecia de terra de Campaniano*, i poc després l'església de Santa Maria (*Ste. Marie de Campani-*

ano, 1105). L'etimologia del topònim no presenta dubtes, originat en un *Campanianus*, que correspondria a un *cognomen* de procedència —és a dir, un personatge de possible origen a la Campània, qui sap si un dels primers colons de *Barcino*.⁹ Ara com ara aquest *cognomen* no té cap constatació ni en l'epigrafia monumental ni en cap marca de producció. Cal recordar que la vil·la de Can Cabassa (Sant Cugat), que presenta dos *signacula* tardoantics (segle V dC) amb els noms de PRIMITIVA (catàleg, núm. 114), força comú a la Tarraconense, i ASYRIA (catàleg, núm. 113), un nom molt estrany, si és que la lectura és correcta.

També seria el cas de *Barberano*, actual Barberà del Vallès. L'indret és anomenat des de finals del segle X, i alguns documents permeten ubicar-lo en l'actual emplaçament de la parròquia: «de Terracia vel de Castellare, et in Arraona et in Barberano et in Palatio Audidi vel infra eius terminos» (CSC, II, 486, any 1023). *Arraona* (corresponent a la *mansio Arragone* esmentada als vasos de Vicarello) es troba a prop de l'actual Sabadell, i el *Palatio Avuzid* és a Ripollet, de manera que *Barberano* és prou clar. L'etimologia ha de provenir d'un *cognomen* *Barbarus*, documentat epigràficament a la *Hispania* altimperial (per exemple, CIL, II2/5, 723; AE, 1977, 442 o AE, 1925, 22). El cas més proper seria el del beneficiari consular de Tarraco, *L. Valerius Barbarus* (RIT, 198), de la *Legio VII Gemina*. En tot cas, el context d'aquest *cognomen* porta en alguns casos a un context militar, cosa que podria ser indicatiu d'un membre de la colònia original de *Barcino*.

Originats en el *cognomen* *Gallus*, o *Gallicanus*, tenim dos topònims altmedievals al Vallès: *Gallex-Galegus* a la zona de l'actual Santa Maria de Gallecs (CSC, 104, any 974) i un altre de desconegut al «comitatum Barchinona, in terminio castrum Terra[cia], in locum que dicunt Galiano». El primer dels casos sembla que està originat en un *Gallicus*, mentre que el segon, en un *Gallius*. De fet, no podem descartar que aquest segon topònim hagi estat originat en el torrent Gaià, un afluent de la riera de Rubí a l'est de l'actual Terrassa, mencionat a les fonts medievals (Puig Ustrell, 185, any 1177) «quod nos habemus in Terracia et in Gaiano, in loco nominato Buada». Ara

9. Per exemple, un *M. Vibius Campanus* (CIL, II2/5, 1252) està documentat a Astigi, en un cas que podria ser similar.

per ara, cap dels dos *cognomina* estan documentats a l'epigrafia regional.

També és interessant el topònim *Gausac* (CSC, I, 173, any 986), que dona lloc a la vall i a l'església de Santa Maria, curiosament una església d'una particular planta rodona. Segons Coromines, s'hauria format a partir del nom personal *Gavisius* (*Onomasticon Cataloniae*, IV, 332) i el sufix *-acus*.

Per acabar, recollim el topònim de *Pasturano*, ubicat a l'actual Montcada (de fet, un suggestiu *Monte Catano*), a prop de Reixac (CSC, II, 354, any 1001): «in confinio de Pasturano, in loco vocitato Rexago». Sembla possible vincular aquest topònim a un *cognomen* *Pastor* documentat en l'epigrafia hispana. No pot descartar-se, però, una llatinització d'un topònim més modern que fes referència a zones de pastura, per exemple.

3. TERRITORI DEL VALLÈS ORIENTAL: AQUAE CALIDAE I LA ZONA DE LAURO

3.1. MARQUES I INSTRUMENTUM DOMESTICUM

Cal destacar que molts dels *cognomina* que ja apareixien en la zona occidental tornen a registrar-se en les terrisseries i nuclis urbans de l'actu-

al Vallès Oriental. Potser el punt més important és *Aquae Calidae* (Caldes de Montbui) i totes les terrisseries associades. Una de les marques més comunes és MCN (catàleg, núm. 11), procedent d'una terrisseria que devia ocupar el solar de l'Antic Institut Manolo Hugué fins als carrers de Balmes, Espartero i Buenos Aires. Pel que fa a la interpretació del nom, resulta complicat només amb una inicial dels *tria nomina*. Dins de l'epigrafia local de Caldes, hi ha tres *gens* amb noms que comencen amb C: *Caecili* (IRC, I, 42), *Cassii* (IRC, I, 39) i *Cornelii* (IRC, I, 38).

Una segona marca interessant és CORIN (catàleg, núm. 16), un segell que fins ara s'interpretava com a CIR o CRI, però que té una continuïtat al final de la R, en el que sembla que és una N. No hi ha paral·lels per a un nom CIRN o CRIN, la qual cosa fa pensar que la C i la R en contacte són una lligadura que delimita una vocal, en aquest cas una O (figura 78). Si aquesta interpretació és correcta, tenim CORIN com un nom servil abreujat, CORINTHIUS, del qual tenim exemples en l'epigrafia propera, i més concretament en un llibert de la gens *Domitia*, *Lucius Domitius Corinthius* (IRC, IV, 157) (Fabre *et al.*, 1997). La inscripció de *Lucius Domitius Corinthius* (IRC, IV, 157) resulta interessant perquè el seu *cognomen* no és gaire comú a Catalunya, i segu-

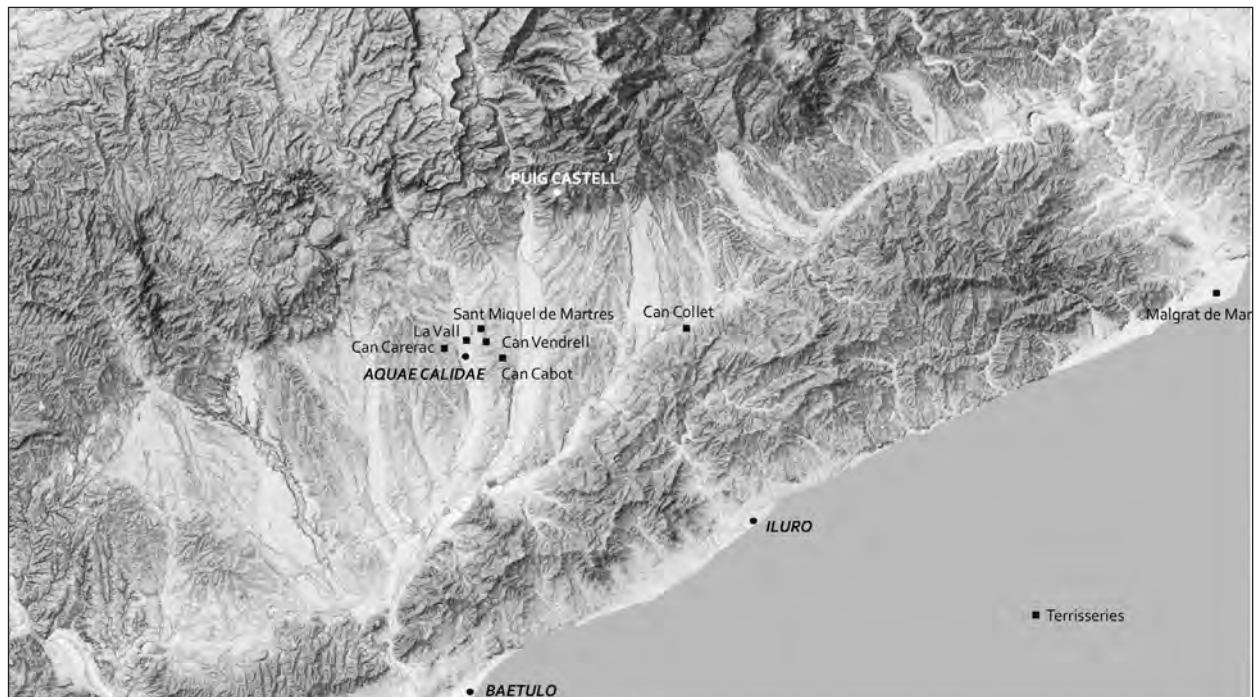

FIGURA 77. Distribució de terrisseries d'àmfores de la zona de *Lauro*. Font: Elaboració pròpia.

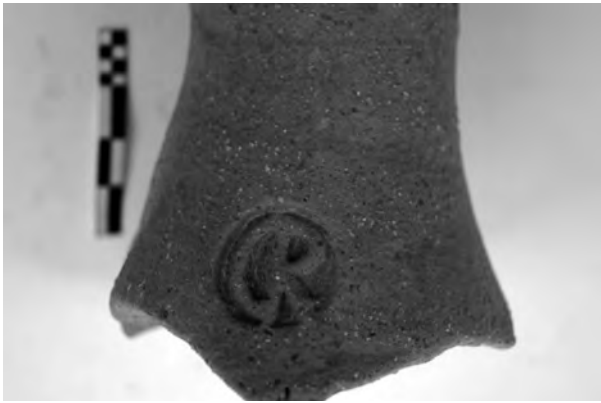

FIGURA 78. Segell CORIN (catàleg, núm. 16).

rament fa referència al seu origen. També cal destacar que la inscripció data de la segona meitat del segle I dC o principis del segle II dC, una cronologia que pot coincidir amb el personatge de la marca.

Encara que no apareix el nom del patró de *Lucius Domitius Corinthius* (IRC, IV, 157), segurament era un *Lucius Domitius*, i el més versemblant és *Lucius Domitius Maternus* (IRC, IV, 60), amb un fill que es deia *Caius* i que indica que és *Acucensi*, o sigui originari d'un lloc amb aigües termals com potser *Aquae Calidae* (Caldes de Montbui).¹⁰ Una altra inscripció d'un tal *Domitius Macri* (IRC, I, 54) (Fabre *et al.*, 1984) es troba en una altra localitat del Vallès, Rubí, com ja hem vist anteriorment. Potser CORIN(*thius*) és el nom servil del personatge que posteriorment serà manumès i adquirirà el nom de *Lucius Domitius Corinthius* (IRC, IV, 157). Aquesta marca es troba també a Empúries (Pascual, 1991, núm. 49.3, lám. VI/115), a Badalona llegida com a CR (Comas, 1997, núm. 186) i també a Can Rodon (Cabrera de Mar) llegida com a CR (Martín Oliveras, 2015).

Dins d'aquestes associacions de marques apareix també LDC (catàleg, núm. 20), que podria representar el nom complet del nostre llibert *Lucius Domitius C(orinthius)*. Si amb la marca CORIN fèiem esment del *cognomen* de la inscripció del llibert *Lucius Domitius Corinthius* (IRC, IV, 157), el *tria nomina* d'aquesta marca coincideix exactament amb les inicials del personatge. Només tenim un exemplar d'aquest segell, per la qual cosa és difícil establir aquesta relació directa

entre el personatge i les inicials. Hi ha una altra marca de lectura difícil que es pot llegir com a DV o DO (catàleg, núm. 21), o fins i tot DD. Podria posar-se en contacte amb el *nomen Domitio*, una *gens* força coneguda a la colònia de *Barcino* (IRC, IV, 60, 71, 157, 158) (Fabre *et al.*, 1997), i les marques LDC i CORIN que acabem d'esmentar.

Una altra marca interessant és PTE (catàleg, núm. 53) que també sembla identificar un *tria nomina* i que és produïda a Mas Manolo (Caldes). Una marca molt semblant, QTE, es produeix en la propera terrisseria de Can Cabot (Santa Eulàlia de Ronçana). Per tant, podrien ser dos familiars d'una mateixa família T() E(). Sobre la possible restitució d'aquestes inicials, una candidatura podria ser la *gens Trocina*, amb la presència d'una inscripció d'un llibert, *Caius Trocinus Zosimus*, a la mateixa Caldes (IRC, I, 38); ara bé, el més corrent és trobar-les amb el *praenomen Caius*, i les dues marques presents, PTE i QTE, indiquen altres *praenomina*.

De la mateixa terrisseria de Can Cabot (Santa Eulàlia de Ronçana), a més de la marca QTE (catàleg, núm. 54), hi ha un conjunt de marques en forma de *tria nomina* o abreujades que podrien relacionar-se amb la *gens Cornelia*. La més completa seria LCORPR (catàleg, núm. 18) que desenvolupada podria fer referència a un L(*ucius*) COR(*nelius*) PR(), que ja s'havia relacionat amb troballes de Mataró i Montblanc.

La darrera variant que es pot vincular a la *gens Cornelia*, i que té la forma més desenvolupada, és el *tria nomina* L(*ucius*) COR(*ornelius*) PR(). Sembla que es tracta de la variant més moderna, per la tipologia més allargada del seu pivot (Berni *et al.*, 1998). D'altra banda, l'únic exemplar de Can Cabot està associat segurament a un nom servil, ER(*os*) (catàleg, núm. 18), que es pot relacionar amb una altra sèrie de marques de la *gens Cornelia* (QCORNER) (Berni *et al.*, 1998) vinculades a noms servils com *Eros* i *Fuscus*.

Una altra versió de la marca d'aquest personatge és el segell LCP, també trobat a Can Cabot, igual que la marca COR. Tot això apunta la possibilitat de tenir un *fundus* o *praedia* d'aquesta *gens* a l'entorn de Caldes. I també es podria relacionar amb la marca MCN produïda a les mateixes terrisseries de Caldes. Existeixen inscripcions de la *gens Cornelia* tant al Vallès (IRC, I, 37) com a la colònia de *Barcino* (IRC, IV, 58, 59, 60, 79, 126, 137, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 221, 232).

10. Anteriorment s'havia proposat *Aquae Tarbellicae* o *Aquae Sextiae* (Fabre *et al.*, 1997, p. 135).

FIGURA 79. Impressió en fang del *signaculum* del Pla de les Parets (catàleg, núm. 112).

A la banda més oriental del Vallès la nostra epigrafia i coneixement del territori en època romana és menor. Potser una de les troballes més destacades és un altre *signaculum* de bronze recuperat per Tomàs Balvey a les excavacions de la vil·la romana del Pla de les Parets, a la part sud del municipi de Cardedeu. Avui en dia el museu només conserva una placa en fang del positiu de la marca, ja que el *signaculum* ha desaparegut.

No s'han trobat paral·lels del *nomen* i *cognomen* en l'epigrafia monumental del Vallès (IRC, I; Fabre *et al.*, 1984) ni a la de Barcelona (IRC, IV; Fabre *et al.*, 1997). El *nomen* ANICI estava molt estès per l'Imperi romà, i sobretot a la ciutat de Roma, però era molt desconegut a *Hispania*, amb un únic exemple conegut a *Tucci* (CIL, II. 05.00096). Hi ha, però, una inscripció rural procedent de Can Cabassa que menciona un *Anicetus* (IRC, I, 203 supl.), que hem posat en relació amb el *Iulius Anicetus* que produïa àmfores a Sant Boi, i que podria tenir alguna cosa a veure amb aquest personatge. Pel que fa al *cognomen* *Strenoni*, tampoc està documentat a *Hispania*. En disposem d'alguns paral·lels en llocs com *Altium* (AE, 1981, 0436), Nàpols (AE, 1956, 0019), *Apulum* (Dàcia) (CIL, II.01209), *Massilia* (AE, 2000, 0877) o Sarmizegetusa (AE, 2006, 115).

En el cas de les marques d'àmfora, hi ha un taller terrisser relativament proper a la finca de Can Collet (Llinars del Vallès). Hi ha dues marques, LA i AN, que es podrien interpretar com a productes d'algun membre de la família *Anici* i es llegirien L() A() o AN(ici). Una altra de les marques de Can Collet és PHEIDI, un *duo nomina* llegit com a P() HEIDI. Es tracta d'una marca atípica, tant perquè el segell es troba sobre una tarraconense 1 —fins i tot la seva pasta és una mica diferent de la resta de productes de la terris-

seria—, com per la forma de la cartel·la. Segons Berni *et al.* (2013, p. 22), la cartel·la tenia una forma de *planta pedis*, però com que està fragmentada resulta difícil arribar a aquesta conclusió. El *nomen* *Heidius* és ben conegut a la zona del Tirrè des de la Ligúria fins a la Campània, encara que també es troba en la zona interior de l'Úmbria.

3.2. FUNDI DOCUMENTATS EN LA TOPONÍMIA DEL VALLÈS

Passaríem a analitzar un altre conjunt de marques documentades a Caldes i que, almenys com a hipòtesi, sembla possible vincular amb *fundi* identificats a la zona a partir de la toponímia alt-medieval. Seguint el nostre raonament, es tractaria de membres de *gentes* relacionades amb la producció vinícola i amfòrica de la regió i que lògicament posseïen *fundi* o *praedia* a la zona.

El primer cas, i el més ben documentat, és el de la gens *Licina*. La vinculació d'aquesta gens amb Caldes de Montbui està ben representada en la inscripció IRC, I, 36, en què es fa esment de dos lliberts, *Publius Licinius Philetus* i *Licina Crassi*, que fan culte a la deessa Isis (Fabre *et al.*, 1984, p. 81-82). Hi ha dues marques en àmfora que es poden relacionar amb aquesta gens: LLQ (catàleg, núm. 36) i SLL (catàleg, núm. 35) (Berni *et al.*, 2005). Ambdues s'han interpretat com dos noms compostos, d'una banda el nom del *dominus* (*Lucius Licinius* (LL)) i de l'altra un nom servil o de llibert. En el cas de LLQ, es llegiria com a *Lucius Licinus* + *Quintus*, com el nom de l'esclau.

FIGURA 80. Exemplar de SLL de Sant Miquel de Martres (catàleg, núm. 35).

Encara és més interessant la segona, SLL (catàleg, núm. 35), que es produeix no tan sols a Caldes sinó també a les terrisseries de la propera ermita de Sant Miquel de Martres i la de Can Cabot (Santa Eulàlia de Ronçana). Aquesta marca també es llegiria com un nom, S(ecundus), i el *duo nomina* del *patronus* L(ucius) L(icinius) (Berni *et al.*, 2005, núm. 174).

Si la identificació fos correcta ens trobaríem davant d'un dels personatges més coneguts de l'epigrafia de *Barcino*, el llibert de *Lucius Licinius Sura*, o sigui *Lucius Licinius Secundus* (IRC, IV, 83-104) (Fabre *et al.*, 1997). Pel que fa a la cronologia, l'única datació de la marca es troba a Badalona, on es data entorn del 50 dC; per tant, hi hauria una certa distància temporal respecte al personatge *Lucius Licinius Secundus*, que se situa cronològicament en època trajana (98-117 dC).

Pel que fa a la localització del *fundus*, ja ho va estudiar Mayer (1996, p. 24), que el fa correspondre al topònim medieval *Liciniano* o *Liciano*, o més concretament *Liciano subteriore* (CSC, 233, 989) i *Lizano superiore* (CSC, 383, 1002). S'ubica sense problemes en els actuals Lliçà d'Amunt i de Vall, a prop de Granollers, i no gaire distant de Caldes. Es troben paral·lels d'aquest topònim als territoris de Besiers (Clavel, 1970, p. 383), amb els casos de *Lezignan* o *Lezigno* (*Lizianum*, *Lizi-*

gnano a la documentació medieval), i exemples a l'epigrafia de la colònia, CIL, XII, 4223) i l'Emília (amb exemples com *Lisignano*, *Lixiniano*, *Lesignano*, etc.), amb diverses coincidències de nou a la *tabula* de Veleia (Calzolari, 1997, p. 131). Mayer (1996) ha plantejat la identificació del *fundus* amb una propietat de *L. Licinius Sura* i el seu llibert *L. Licinius Secundus*, o bé amb els *Licinii Graniani*, família senatorial vinculada a *Baetulo*. Per la nostra part, un estudi recent (Berni *et al.*, 2005) ha permès proposar no sols la vinculació del *fundus Licinianum* a la gens dels *L. Licinii* de *Barcino* sinó també la seva gran vinculació a la producció vitivinícola del segle I dC. Els *L. Licinii* són una de les poques famílies documentades en el període fundacional de la colònia (IRC, IV, 38), i la seva participació en l'activitat del vi laietà està ben documentada per l'epigrafia amfòrica i en especial per les estampilles dels *dolia*, amb algun exemple de lliberts implicats en la producció. Probablement l'èxit d'aquests negocis vinícoles explica l'auge del *fundus* original (d'una gran dimensió, si es jutja pel *terminus* medieval) i la consolidació posterior d'alguns personatges, com el senador *L. Licinius Sura* i el seu llibert *L. Licinius Secundus*.¹¹

11. D'aquest llibert es conserven 21 pedestals a *Barcino* (IRC, IV, 83-104) i un a Sant Andreu de Llavaneres, al Maresme (IRC, I, 23), cosa que indica la notorietat del personatge.

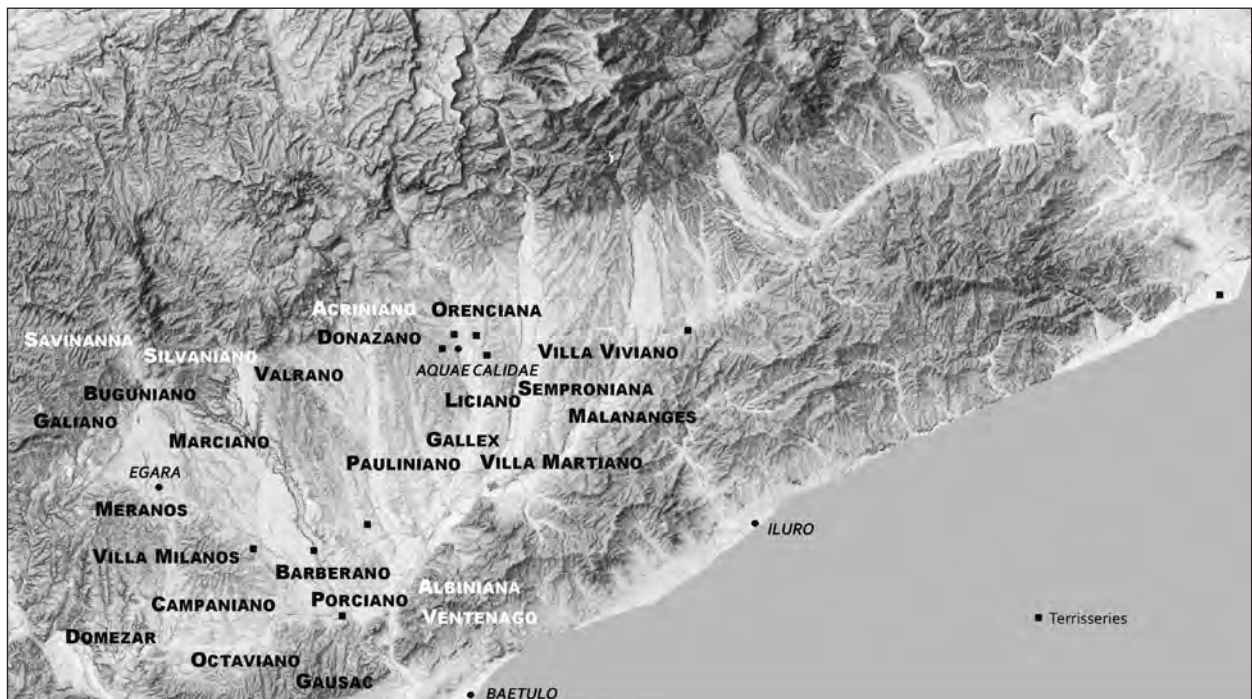

FIGURA 81. Distribució de terrisseries d'àmfores i toponímia del Vallès. Font: Elaboració pròpia.

Podríem posar aquest *fundus* en relació amb les estructures d'una gran vil·la localitzada en l'actual solar de Granollers, amb una gran fase de primera meitat del segle I dC (Uscatescu, 2004, p. 95-96). El paper de *L. Licinius Secundus* al territori *Barcinonense* queda expressat en les dedicatòries de diversos personatges de la colònia, ben estudiades per Rodà (1970) en un magnífic treball ja clàssic. Destaquen especialment per al nostre estudi les dedicatòries de personatges com *C. Trocina Onesimus* (IRC, I, 125), ubicada a Lllaneres, en el territori d'*Iluro*, on és possible que Sura tingués propietats, i *M. Paullus Paullinus* (IRC, IV, 98), que com veurem sembla mantenir una estreta relació amb el personatge.

Això ens porta al cas del *fundus Paulinianum*, ben identificat a Polinyà (Vallès). El terme es troba ben documentat per exemple en CSC, 516, de l'any 1031, *Pauliniano*, o en CSC, 295, de l'any 994, *Polegnano*. Segons Coromines (1989-1997), el seu origen es troba en el nom personal *Paulus-Paulinus* (*Onomasticon Cataloniae*, VI, 249), o millor en el *cognomen* *Paullinus*. L'evolució del topònim ha donat lloc a l'actual municipi de Polinyà, a vuit quilòmetres escassos de Lliçà. Es troben paral·lels propers d'aquest topònim a Besiers (*Paulinio*) i a l'Emília (*Polegnano*).

L'interès del topònim *Pauliniano*, que com en el cas de *Liciniano* o *Porciano* sembla un *fundus* que té un reflex en la prosopografia d'època altimperial, resideix també en l'existència d'una inscripció de *Barcino* (IRC, IV, 98), en la qual, com hem vist, es menciona un *M. Paullus Paullinus*.¹² Es tracta, sorprenentment, del personatge que dedica un dels 22 pedestals a *L. Licinius Secundus*, del qual es declara *amicus*.

Els precedents antics de *Pauliniano* poden vincular-se a través de l'arqueologia a aquest indret: s'han localitzat davall les restes de l'església de Sant Salvador de Polinyà estructures dels segles V-VI, així com materials residuals altimperial, indicatius d'una possible vil·la pròxima (Coll i Roig, 2004, p. 721). Tenim indicis epigràfics de l'existència en aquest sector d'un personatge anomenat *Paulus*, encarregat de la fabricació de

teules. Així, a cavall entre els municipis de Palau-Solità i Plegamans i de Polinyà, i a prop del pas del que sembla la continuació de la via Augusta (actual carretera C-155, Granollers-Sabadell), es troba l'anomenada vil·la de Can Boada Vell (Auladell, 1992), excavada només parcialment. Es tracta d'un establiment de tipus productiu que comprèn una cronologia dels segles I aC - V dC, amb una fase altimperial (segles I-II dC) que finalitza amb un violent incendi. Aquí es va localitzar una *tegula* amb la marca [TEG]ULA PAULI EX FUN(do) [---]PERIANO (IRC, V, 139; catàleg, núm. 111). La identificació d'un personatge de nom únic, *Paulus*, productor de teules, no deixa de ser sorprenent, si tenim en compte la ubicació d'aquest jaciment justament al terme altmedieval de *Pauliniano*. Podria tractar-se de l'etapa inicial, potser servil, d'un personatge que acabaria sent propietari del *fundus* proper.¹³

Si observem la ubicació del *fundus Paulinianum*, veurem que es troba precisament molt a prop del *fundus Licinianum*, i ambdós estan connectats pel pas de la via Augusta. En altres paraules, podem constatar com el *fundus Paullinianum* es troba als voltants del *fundus Licinianum*, alhora que l'epigrafia del segle II confirma una relació d'*amicitia* entre *M. Paullus Paullinus* i *L. Licinius Secundus*. Podria tractar-se d'un fet casual, però no deixa de ser curiosa la dedicatòria d'aquest propietari veí al llibert de *Sura*, la qual cosa, més enllà d'una bona relació de veïnatge, podria indicar algun tipus de relació més estreta, com la mateixa menció de l'*amicitia* reflecteix.

Ja en un sentit més hipotètic, tenim un parell de marques presents a Caldes que es podrien vincular a *fundi* de la regió. Un primer cas és la marca amb *tria nomina* C() M() C() (catàleg, núm. 38) juntament amb un nom que s'interpreta com a servil, ANT(), que podria ser *Antigenes*, *Anthiocus*, *Antonianus* o *Antullus*, entre d'altres. Pel que fa al *tria nomina*, hi ha diverses famílies que podrien identificar-se amb el *nomen* M(), com a *Marcus*, *Mandilius* o *Marius*. A Caldes de Montbui s'ha documentat el *nomen* *Minicius*, una altra

12. Un reflex més indirecte de la presència d'aquesta gens a la ciutat pot percebre's en el personatge *G. Iulius G. F. Paulinus* (IRC, IV, 140). Segons Fabre et al. (1997, p. 182), el gentilici d'aquest personatge format sobre un *cognomen* podria indicar un origen gal, cosa que, pensem, podria acostar el personatge al grup de colons fundacional.

13. Verboven (2002) destaca que, a les fonts literàries i epigràfiques, hi ha exemples de *figlinae* que, tot i estar dins una propietat, pertanyen a un altre propietari, i fins i tot en el cas de ser del mateix propietari poden ser venudes separatament. Com a exemples fins a un cert punt similars, la *figlinae Publianae* ubicada al *praedia Aemiliae Severae* (CIL, XV, 430 i 431) i la *figlinae Propetianae* en el *praedia Hortensii Paulini* (Bloch, 1947, p. 105).

de les grans famílies de *Barcino*, *Lucius Minicius Apronianus* (IRC, I, 34) (Fabre *et al.*, 1984, p. 78-79), que podria ser una altra opció. Ja hem vist també com a la zona de Parets es documenta una *villa Martianus* a l'acta de consagració de l'església (BC, 2-VIII-2, any 904), la qual cosa porta a pensar en un *fundus* dels *Marcii/Martii* a la zona. Ja hem indicat com els *Marcii* són presents en l'epigrafia de *Barcino*, i la distància relativament propera entre Caldes i aquesta *villa Martianus* podria permetre proposar una vinculació de la marca amfòrica amb aquest *fundus*.

Un segon cas és el *tria nomina* QVG (catàleg, núm. 56), interpretat com a Q(*uintus*) V() G(). Malgrat que és complicat identificar el personatge de la marca, hi ha la *gens Vibia*, que està documentada a Caldes de Montbui (IRC, I, 35) (Fabre *et al.*, 1984, p. 79-80) en època flàvia. La mateixa marca ja s'havia documentat a *Barcino*, però amb una pasta ceràmica que suggeria que procedia d'un altre indret de la Tarraconense (Berni i Carreras, 2009, núm. 40), i ara es veu confirmada per les marques de les terrisseries de Caldes.

Aquestes dades es poden relacionar amb el topònim fundiari de *villa Viviano*, al nord-oest de la comarca, de fet ja ben a prop del Montseny, possiblement a la zona de Palautordera. Així, un document de l'any 978 (ACB, 182) indica una parcel·la «in Bochos vel in Elzcinelles sive in Montesén vel in villa Viviano que dicunt Moscherolas». Olzinelles, al peu del Montnegre, i l'actual Sant Martí de Mosqueroles, a les aules meridionals del Montseny, ens marquen una ubicació propera a la Tordera. L'etimologia del terme sembla clara: es va originar en el *nomen Vibius*, que dona lloc a la formació del topònim del predi amb el sufix *-anum*. No seria l'únic cas català, ja que al Gironès coneixem un *Vibiano* que ha donat lloc a l'actual topònim de Bevià, veïnat del municipi de Madremanya.¹⁴ La presència d'un

14. La riquesa en la toponímia d'origen romà de l'àrea del Gironès i l'Empordà és ben coneguda. Madremanya és un topònim clarament originat en una *Mater Magna*, és a dir, un santuari dedicat a Cíbele. En el cas de Bevià, Coromines (*Onomasticon Cataloniae*, II, 501) es pregunta si aquest *Vibiano* seria realment un topònim format sobre un nom de predi romà o sobre un nom propi de l'edat mitjana, *Viviano*, que apareix en la documentació. El cas seria el mateix per al nostre topònim del Vallès, la *villa Viviano*, amb *Viviano* com un nom medieval present en altres documents. Val a dir, però, que en la immensa majoria dels casos consultats al CODOLCAT les *villae* no van associades a un nom personal sinó a un topònim, de manera que creiem que és més encertat considerar aquest *viviano* un nom de lloc i no un nom personal.

fundus de la *gens Vibia* a la zona és força suggestiva. Així, a la mateixa Caldes coneixem *L. Vibius Alcinous* (IRC, I, 35), personatge amb un *cognomen* grec poc habitual i possible llibert, que dedica una inscripció a *Apollo Sancto*.¹⁵ A *Barcino* trobem dos personatges d'aquesta *gens*, poc habitual: *Vibia Liviane* (IRC, IV, 43) i un flamen de la província (IRC, IV, 40). Pel que fa a producció amfòrica, coneixem la marca QVG, que sembla correspondre a un *tria nomina*, i un possible membre d'aquesta *gens*.

Un altre exemple que podríem vincular a un *fundus* de la zona seria una darrera marca documentada a Can Cabot, que apunta a un *tria nomina*: PSC (catàleg, núm. 48). És una marca original de difícil interpretació atès que hi ha nombrosos *gentes* que comencen per S en el territori proper, com *Sempronii*, *Sinicii*, *Sergii*, *Stabilii* o *Sulpicii*. Només indicarem que hi ha una marca tarraconense similar on es llegeix MSC, de Badalona (Comas, 1985, núm. 32; Comas, 1997, núm. 188), que podria estar vinculada a la marca PSC. Resulta especialment atractiu relacionar aquesta marca amb un topònim ben conegut, a prop de l'actual ciutat de Granollers, d'una *mansio Semproniana* (Vicarello I) originada sens dubte en un *fundus Sempronii* ara per ara no localitzat. La *gens Sempronia* no és una de les més significatives de *Barcino*, però hi ha dues inscripcions a la colònia on apareixen personatges d'aquesta *gens* (IRC, IV, 32; IRC, IV, 228). Existeix la marca SEMPR en un llavi de Pascual 1 datada entre el 50 i el 25 aC en el Cap Bear III i una altra marca a Saragossa (Beltrán, 1987, p. 57, fig. 4.10); malauradament no se n'ha trobat la terrisseria d'origen. Precisament IRC, IV, 32 mostra un *L. Sempronius Carpio* que es reconeix com a client del senador *L. Minicius Natalis Quadronius Verus*, un membre d'una de les famílies més importants de la colònia de *Barcino*.

Del Vallès Oriental conservem també un conjunt notable de topònims originats en noms de predi d'època romana, però dels quals no tenim confirmació ni en l'epigrafia monumental ni en marques de producció.

Un primer exemple seria *Acriniano*. Un docu-

15. No deixa de ser curiós, si aquest *fundus Vibianus* es pot ubicar a la zona de Mosqueroles-Montseny, que en l'acta de consagració de Sant Martí de Mosqueroles (Ordeig, 1988, p. 279) s'esmenti «in terminio et confinio Montis Signi, in loco vocitato Moscherolas et antiquitus vocitata villa Insioni». Una vil·la *Insionis* amb reminiscències força particulars.

ment de Sant Cugat (CSC, I, 214, any 988) menciona «in Vallense, in terminio de Calidas, in locum que dicunt Acriniano», a prop de Caldes. *Acriniano* és realment un topònim excepcional, que etimològicament no presenta cap problema: estaria format a partir del nom *Acrinius*, amb el sufix *-anum*. *Acrinius* està testimoniat a *Hispania* com a *praenomen*, amb el magistrat de Còrdova de l'any 49 dC, *M(arcus) . Coranus . Acrini . filius . Alpis* (CIL, II2/5, 521 = HEp 1, 1989, 291 = AE, 1986, 369). Com s'indica, es tracta d'un personatge amb onomàstica plenament itàlica. *Coranus* està documentat a la Itàlia central; *Acrinius* prové d'*Acrius*, d'extracció centroitàlica, i *Alpis* és un *cognomen* Peligne. L'excepcionalitat d'aquest nom i el seu origen centroitàlic ens porten a considerar aquest topònim indicatiu d'un possible colon iniciat de la colònia de *Barcino*.

Deixaríem per al final altres exemples que podem vincular a etimologies lligades amb *nomina* o *cognomina* romans, però que per la seva poca freqüència, o pel fet que són etimologies més hipotètiques, són ara per ara menys convincents. Es tracta en primer lloc de l'indret anomenat *Donazano*, proper a Caldes de Montbui (ACA, 447, any 1030): «in termine de Calidis, in locumque vocitatum ipsa Terae vel pugio de Donazano». Aquest Puig de *Donazano* està originat, al nostre entendre, en el *cognomen* *Donatianus*.¹⁶ Es tracta d'un *cognomen* documentat a l'occident romà: *Donatianus* existeix a *Britannia* com a *cognomen* al segle II dC (RIB, 1791), però el trobem més a prop, a Mallorca, com a *Q. Agileius Donat(us o ianus)* (CIL, II, 3670).

Un altre cas seria el de Santa Eulàlia de Ronçana, *Orenciana* a la documentació altmedieval («in comitatu Barchinonensi, in Uallense, in loco uocitato Orenciana», Arxiu Santa Anna, 113, 1078). Segons Coromines, l'etimologia és clara en un hipotètic *Aurentianus* (*Onomasticon Cataloniae*, VI, 426), però aquest *cognomen* com a tal no està documentat (sí que ho està *Laurentius*), i l'autor proposa que sigui un derivat de la família *Aurius*, com *Aurelius* (*Aurelianus* sí que està ben documentat, com una *Aurelia Nigella* a *Barcino*, IRC, IV, 66). També és un cas poc clar el de *Ventenago*, topònim perdut a la zona de Montcada, proper a

Reixac: «in comitatu Barchinonense, in Vallense, in termine de Resago, in villa Ventenago» (Puig Ustrell, 17, any 1011). En aquest cas es troba un topònim fundiari originat en el sufix *-acus*, no *-anus*, que és propi de zones de llengua cèltica, com per exemple el sud de la Narbonesa. El nom del predi devia estar originat en un *Ventinus*, que tenim atestat només en un exemple com a *cognomen* (*L. Blatius Ventinus*, CIL, II, 1176 (p 841) = CILA, II, 20) i que es considera un *cognomen* d'*origo* vinculat precisament amb la ciutat de *Ventia* dels al·lòbroges. Hi ha un paral·lel exacte d'aquest topònim a Ventenac d'Aude, cosa que realment podria vincular aquest personatge a una població celta del sud de la Gàl·lia.

Prop de la Roca del Vallès es conserva l'església documentada el 1022 com a Santa Agnès de Malanyanes. Així, el CSC (3, 880) l'esmenta com a *ipsa terra de Malananges*, i a l'ACA apareix ja com a Malenyà (*Onomasticon Cataloniae*, V, 145). Coromines (1989-1997) proposa una etimologia en el nom personal romà *Malanius*, que donaria un *Malaniano* proper, si bé nosaltres ens inclinem per una variant, originada en un nom personal romà femení més tardà, *Melania*, que donaria una finca *Melania*, i d'aquí Malanyanes. No tenim cap referència a aquest nom en l'epigrafia de *Barcino*, si bé és conegut en les fonts literàries el personatge de Melània la Jove, gran terratinent i aristòcrata romana que posseïa finques arreu de l'imperi, i en especial a Hispània i a la Tarraconense (Gerontius, *Vita Melania*, 20; Pal·ladi Gal., *HL*, 61, 5), heretades de la seva àvia Melània la Gran. Sabem també que es va vendre els esclaus d'aquestes finques, i que amb els diners d'aquestes vendes sovint va fer construir monestirs i esglésies en els mateixos territoris (Blázquez, 1997, p. 116-118). La presència d'aquest topònim al Vallès podria fer pensar en la presència a la regió d'una d'aquestes finques, amb tota la prudència que requereix una hipòtesi d'aquest tipus.¹⁷

16. També podia fer referència a un *fundus Domitiano*, després d'una transcripció errònia. Com ja s'ha vist, la *gens Domitia* sembla estretament lligada a *Aquae Calidae* (Caldes de Montbui).

17. És curiós que d'una zona no gaire allunyada d'aquí, concretament de Montornès del Vallès, procedeix un segell de bronze amb la llegenda *Geront(i) Vivas (i)nk*, indicatiu de la presència d'un personatge d'època tardana amb aquest NP (IRC, I, 199 supl.). Geronci fou el biògraf de Melània i possiblement un monjo oriental que mai va ser a la Península.

4. CONCLUSIONS

Aquesta distribució de topònims originats en noms de propietaris d'època romana al Vallès, és a dir, dels seus *fundi*, s'ha de considerar una proposta hipotètica, que respon a una realitat antiga (la perduració del nom del primer propietari en el *census* romà), així com a la seva posterior evolució al llarg de l'època tardana i fins ben entrat els segles x-xi, quan ens apareix en la documentació medieval. No podem obviar la dificultat d'identificar els propietaris d'aquests *fundi*, perquè pràcticament no en tenim elements cronològics, més enllà de la presència de membres d'aquestes *gentes* bé al mateix territori, bé a la colònia propera de *Barcino*, on suposem que devien trobar-se una part important dels seus propietaris. Només en alguns casos, els més ben documentats, sembla possible vincular-los a membres importants de *gens* de la colònia, com els *Licinii*, *Porcii*, *Valerii*, *Aemilii*, *Domitii* o personatges com *Paulus Paulinus*. Més enllà d'això, és difícil precisar més, encara que *fundi* amb *nomina* tan específics com *Acrinius* o *Campanianus* sembla que es poden relacionar amb personatges nouvinguts, que podrien formar part de l'onada inicial de colons de *Barcino*.

Si afegim a aquesta informació la presència d'una sèrie de segells en àmfora, *tegulae* i *dolia* juntament amb *signacula d'instrumentum domesticum* associats a terrisseries o vil·les, es poden proposar localitzacions dels *fundi* o *praedia* d'aquestes *gentes*. En el cas del Vallès, moltes de les hipòtesis plantejades tenen una base arqueològica relativament feble perquè les interpretacions dels segells poden ser molt variades. Malgrat això, al llarg d'aquestes pàgines s'han pogut documentar alguns casos ben fonamentats, com el *fundus Porciano* de Cerdanyola del Vallès i la seva marca M.PORCIUS (Carreras i Olesti, 2002), el *fundus Licianus* a prop de Lliçà d'Amunt o de Vall i les marques SLL i LLQ, a més dels *dolia* L.LIC.CHRES (Berni *et al.*, 2005) i del seu amic *Paulinianus* a Polinyà amb una marca de *tegula*.

També s'apunten noves possibilitats d'identificació d'una marca com QVG amb la *gens Vibia* i els topònims medievals de Palautordera, o el cas de la *gens Domitia* amb una possible propietat a prop de la riera de Rubí i un altre *fundus* a la zona de Caldes vinculada a la possible marca del seu llibert, *L. Domitius Corinthius* (CORIN i LDC).